

gelsen og dens medlemmer hvad enten de optræder som vælgere eller som offentligt ansatte. – Den partipolitiske interesse understøttes af de almindelige domstoles saglighedskrav til den offentlige myndighedsudøvelse.

Alligevel kan der godt være forskellige interesser imellem rollerne som parti og offentlig myndighed på den ene side og som arbejdsgiver på den anden side. – Også borgerlige offentlige arbejdsgivere kunne – ligesom private borgerlige arbejdsgivere have (praktisk) interesse i eksklusivaftaler eller lignende de facto ordninger, der sikrer nødvendige arbejdsfunktioners udførelse.

Den siddende borgerlige regering i Danmark nedprioriterer imidlertid tilsyneladende arbejdsgiverinteressen til fordel for den politiske interesse.

Det i marts 1985 gennemførte politiske indgreb i overenskomstforhandlingerne var i allerhøjeste grad et *politisk* indgreb. På grund af sine meget snævre økonomiske rammer, som utvivlsomt vil blive sprængt på det private arbejdsmarked, vil det formentlig komme til at skabe adskillige vanskeligheder især for de *offentlige arbejdsgivere*, der vil få vanskeligt ved at holde ro på de offentlige arbejdspladser, og ved at beholde kvalificeret arbejdskraft.

Man må forvente at de offentlige arbejdsgivere, for at opfylde deres arbejdsgiverfunktioner og forpligtelser til at udføre offentlige funktioner, vil omgå de begrænsninger det politiske indgreb betyder på forskellige måder ved f.eks. at lade arbejde udføre af selvstændige, på konsulentbasis i selvejende institutioner med friere lønfastsættelse osv.

Og man må forvente, at Arbejdsretten fremover i endnu højere grad igenem økonomisk repression vil skulle sikre den »politiske pluralitet«, end vi har set det i HT-konflikten.

Dette vil formentlig i sig selv være med til at skabe konflikter. På længere sigt vil der utvivlsomt ske en videreførelse af den udvikling, der allerede er sat i gang, og som betyder en faktisk ændring af hele reguleringen af arbejdsmarkedets forhold væk fra de hidtidige såkaldte »frie aftaleforhandlinger«.

Afslutning

Man kan efter min mening konkludere, at ingen af parterne i HT-konflikten har indrettet hverken deres egne forhold eller forholdet til hinanden på en måde, der svarer til de særlige politiske og økonomiske forhold i den offentlige sektor.

SiD har accepteret en retliggørelsesstrategi ved at forsøge at etablere en nødretsituation. En strategi, som er meget begrænset, og på længere sigt formentlig handlingslammende.

LO accepterer fortsat at lade sine dommere udøve selvdestruktiv justits, mens arbejdsgiverne kritikløst benytter sig af Arbejdsrettens økonomiske repressionsfunktioner.

Om att inte svika sina ideal – bidrag till juridisk etikdebatt

Av Ulf Stridbeck

Den västtyska tidskriften Kursbuch beskrev, i mitten av 70-talet, juristutbildningen som en gigantisk loppemarknad. Juriststudenterna stoppas in i loppasken och en glasskiva läggs på. Studenterna är till en början starka nog att hoppa högt, men om de försöker så stöter de mot glasskivan. Efter en tid har de lärt sig hur högt man kan hoppa utan att göra sig illa. När sedan glasskivan tas bort efter sista tentamen sitter hopprörelserna i ryggmärgen. Som färdiga jurister kommer de att hoppa och hoppa. Men aldrig så högt att de kommer över askanten.

Stämmer denna beskrivning fortfarande? Och om den stämmer, skall det vara så eller skall man som utbildare hjälpa dem att hoppa över skaklarna? Och om man nu skall hjälpa dem att hoppa, är det överhuvud taget möjligt att få dem över kanten?

Den juridiska professionen såsom den framträder för advokater och akademiker är en profession som ofta leder till »solid isolation«. Advokaterna har sin kostnadstäckning att tänka på. Akademikerna har sin karriär att tänka på. Åtminstone i Sverige är avhandlingsarbetet en uppgift som leder till isolering. Trots dessa förhållanden är det inte något man skall skylla på utan tvärtom kämpa emot. Som arbetsförhållandena för kritiska jurister är i dag kan man inte räkna med den kollektiva kampen. Vi är för utsprida och framförallt för få. I det läget tror jag att man får laga efter läge och ta sitt individuella ansvar.

Jag tänker i det följande redogöra för ett exempel där det individuella initiativet varit påtagligt. Orsaken till att exemplet är så långt är att jag genom det vill peka på hur det är möjligt att man trots starka påtryckningar ändå håller emot för att inte svika sina ideal. För att vara extra tydlig har jag valt ett exempel som rör en extrem situation. Tidsperioden är från andra världskriget. Just under krigsförhållanden eller under perioder av politisk spänning prövas rättsystemets neutralitet och objektivitet. Cicero lär en gång ha myntat uttrycket: Under vapnen tystnar lagarna. Det uttrycket är passande här. Exemplet rör ett uppmärksammat mål med politiska inslag.

I Göteborg fanns på 1940-talet en rådman, Andreas Cervin, som kämpade mot nazismen både i dagspress och inom sin profession. Han stod som en värdig representant för en omutlig domarkår. Under handläggningen av målet rörande de sk kvarstadsbåtarna, som låg i Göteborgs hamn, utsattes han för politiska påtryckningar från den svenska regeringen om hur han skulle handlägga ärendet.

Situationen var följande: Genom den tyska ockupationen av Norge den 9 april 1940 stängdes ett antal norska fartyg in i svenska hamnar. Saken komplicerades av att den brittiska regeringen, som tidigare hade chartrat dessa båtar av den norska regeringen i London, nu gjorde anspråk på dem. Den brittiska regeringen ansåg sig, stödda på charteravtalet, vara rättmätiga besittningshavare. Den tyska ockupationsmakten satte sig emot dessa anspråk. Detta gjorde de genom hot och tvång på de norska redarna, som var kvar i Norge. Dessa tvingades t ex att skriva under fullmakter. Den svenska regeringen var pressad av parternas anspråk. Tyskarna var särskilt angelägna att båtarna skulle ligga kvar vid kaj och inte kunna utnyttjas av britterna. Tyskarna hotade bl a att stoppa den svenska lejtrafiken över Skagerack. Den svenska regeringen försökte att undgå att ta ställning. Man försökte komma ur den besvärliga situationen genom att hänvisa till domstol. Problemet var alltså, till det yttre, frågan om vem som var rätt besittningshavare. Detta var en juridisk fråga som alltså skulle komma under domstolsförhandling. Därigenom slapp regeringen att öppet befatta sig med den politiska delen av frågan.

Cervins roll i det hela var att han var överexekutor, d v s den som beviljade/upphävde kvarstad. I ett tidigt skede av ärendet kan överexekutor bevilja interemistisk kvarstad. Både domstol och överexekutor kunde sedan häva kvarstaden om det inte förelåg skäl för den. Sedan Cervin fått klart för sig vad det var för fartyg det rörde sig om, d v s att britterna såsom främmande makt åtnjöt immunitet och därigenom inte var åtkomliga för svenska exekutiva åtgärder, hävde han den interemistiska kvarstaden. Under fyra månaders tid var förhållandet det att Göta Hovrätt beviljade kvarstad medan Cervin hävde kvarstaden. Detta beviljande och sedan hävande förekom 6 gånger innan domstolen till slut beviljade slutlig kvarstad, till tyskarnas fromma.

Rättsläget var inledningsvis sådant att om överexekutor vägrar kvarstad kunde detta beslut inte överklagas. I oktober 1941 begärdes alltså kvarstad för sju fartyg. Cervin avslög begäran om interemistisk kvarstad. Över detta avslagsbeslut anfördes besvär hos Göta Hovrätt, vilken förklarade att den kunde pröva ett sådant avslagsbeslut. Enligt gällande rätt kunde alltså besvär inte anföras över beslut i vilket överexekutor avslagit begäran om interemistisk kvarstad. Detta förhållandet ansågs vara känsligt i den föreliggande situationen. Kvarstad behövdes för den blivande rättegången och att inte bevilja kvarstad var detsamma som att irritera tyskarna och en fråga om krig och fred

borde inte få avgöras av en domare som Cervin. Vad göra? Jo, man gick in med en lagändring. Lex Cervin forcerades fram under sista veckan i oktober. Den 24 oktober behandlades lagändringsförslaget i statsrådet. Lagrådet lämnade, samma dag, förslaget utan erinran. Regeringen beslöt, åter samma dag, att överlämna propositionen till riksdagen. På sjätte dagen antogs förslaget. Den 30 oktober blev lagen tryckt och nästa dag distribuerad till myndigheterna. »Hurtigare kunne det ikke gått«. I och för sig hade en lagändring i frågan diskuterats flera år tidigare men att det var Cervins handlande som var droppen som fick bägaren att rinna över är helt klart. Den svenske utrikesministern beskrev lagändringens forcerande genom att uttrycka det så att: »...den rådande luckan i lagen kunde få avgörande betydelse för de inledda processerna, (därför) ansågs det naturligt, att lagändringen snarast genomfördes.« Cervin kommenterade detta: »Ifrågavarande tvist borde avgjorts på diplomatisk väg, i enlighet med vad lagen om främmande statsfartyg åsyftar. I stället har domstolarna använts som brickor i det politiska spelet. De har använts för syften, som äro dem främmande och kanske nedsättande«.

Innan man hade valt vägen med lagändring hade regeringen utövat personlig påtryckning på Cervin. Han skriver: »Regeringen hade sina tentakler ute för att söka få oss att inse, huru viktiga avgörandena voro, vad de betydde för vårt lands försörjning och hurusom denna kunde äventyras, om det ej bleve ett avgörande i enlighet med tyskarnas önskningsar«. Cervin offentliggjorde att han utsatts för påtryckningar av statsrådet Rosander. I en tidningsartikel skrev Cervin att kungen använder ibland och inte utan framgång sin makt för att öva påtryckning på domstolarna eller söka leda dem i viss riktning. »Detta hände senast i målen rörande de norska kvarstadsbåtarna, där sökte man få tillstånd ett avgörande i tysk favör. Här lyckades det inte. Regeringens bönenman i denna stad var konsulten Edgar Rosander, men han var givetvis bara ett redskap för andra. Denna episod visar hur litet bevänt det kan bli med rättssäkerheten«.

I sina dagböcker skriver Cervin hur han alldeles i början av ärendets handläggning blev inkallad till borgmästaren i Göteborg. Denne meddelade att statsrådet Rosander (som själv var domare och borgmästare) sagt till honom, att Cervin borde granska och pröva frågan om de norska kvarstadsbåtarna ordentligt. »Det vore av högsta vikt att ett klokt avgörande träffades i detta, för hela landet viktiga ärende. Skedde inte så skulle tyskarna kunne äventyra landets försörjningsmöjligheter och möjligen på annat sätt göra sig påmint«.

Detta meddelande upprepades inför ett sammanträde på rådhuset. Cervin beskriver det så, »Där sades ej heller ett ord till kommentar. Tillfället var kväljande för mig och säkert även för andra men ej för alla. Det kändes som om man skulle vilja kasta upp ej blott för att regeringen kunde tro, att den skulle kunna påverka mig, utan även för att borgmästaren hade panna att föra fram

meddelandet till oss«.

Cervin vek inte undan. Det enda sättet att kringgå hans riktiga handläggning av ärendet var alltså med en lagändring. Han fann stöd hos den tyske 1800-talsjuristen Rudolf von Ihering. Cervin översatte Iherings »Striden för rätten« till svenska 1941, d v s samma år som processerna om kvarstadsbåtarna inleddes. Han försökte i denna och flera andra sammanhang leva upp till Iherings maning om att »striden för rätten är den enskildes plikt mot sig själv«. »Rätt är idealism, så paradoxalt det än låter, icke fantasins utan karaktärens, idealismen hos en man, som är sig själv nog och aktar allt annat ringa, när han angripes i sitt innersta«. Men hävdandet av personligheten genom karaktär och idealism hade inte något personligt, individuellt syfte. Tvärtom var det en »plikt mot det allmänna, ty *motståndet måste vara allmänt* om rätten skall kunna bestå«. Vidare enligt Ihering: »Varje enskild som nödgas hävda sin rätt, övertar sin andel i detta samhällsarbete, bidrar med sin skärv till förverkligandet av rättens idé på jorden«. Det är smärtan vid en rättskränkning som är avgörande för individens handlande. Den som inte förstår vad denna smärta, denna känsla, innebär, förstår inte vad rätten är, om han så har hele lagboken i huvudet, skriver Ihering.

Även om Ihering och Cervin levde och verkade under andre förhållanden än våra kan man i detta sammanhang åtminstone se dem som historiska exempel på loppor som vågar och satsar på att komma över askens kant.

Någon måste ju trots allt börja och ta initiativet. För att inte låta sig indefinieras och insocialiseras i härskande strukturer behövs det förebilder som visar att man inte är ensam. Det är inte den individuella kampen det handlar om utan om det ansvar man har inför varandra, och om att inte svika sina ideal.

Aktuelle strømninger i fransk rettskritikk – en litteraturoversikt

Af Bjarne Melkevik

I

I en rekke tidligere artikler her i Retfærd har jeg prøvd å presentere det som skjer i Frankrike hva angår rettskritikk. Således behandlet jeg Edelman i Retfærd nr. 13, Miaille i nr. 15 og Foreningen Rettskritikk i nr. 17. Hva jeg ønsker å gjøre i det følgende er å fortsette der hvor de tidligere artiklene sluttet og rette søkelyset på den senere utviklingen. For Frankrike er nemlig en teoretisk smelting hvor den teoretiske utvikling ikke har stoppet opp, men tvert om er blitt aksentuert av en rekke nye teoretiske bidrag. Hva jeg ønsker å presentere er derfor de aktuelle strømningene som manifesterer seg i den franske rettskritiske litteraturen. Imidlertid således at det er den teoretiske orienteringen sammenfattet i denne, det vil si det intellektuelle innholdet, som interesserer oss mer enn de umiddelbare resultater.

For å begripe de aktuelle strømningene så er det imidlertid viktig å forstå de historiske etappene som fransk rettskritikk har gjennomgått etter 1945. En utvikling som jeg for ordens skyld kan dele i tre atskilte perioder; med den viktige reservasjon at ingen av dem er avsluttet annet enn i hegemonisk henseende:

– Den første hegemoniske perioden kan vi identifisere til årene fra 1945-1965. I denne perioden fantes der ingen annen rettskritikk enn den fremført av medlemmer og sympatisører av det Franske Kommunistpartiet. Teoretisk hevet denne perioden seg svært lite over banalitetenes nivå ved sin idealisering av det øst-europeiske rettssystemet og sin kamp for de »demokratiske« rettighetene. Hovedaktørene i denne retning var M. & R. Weyl, R. Charvin, M. Piquemal og F. & A. Demichel. Som en karakteristikk av det teoretiske innholdet i deres bidrag så kan vi si at dette var like interessant som et julekort skrevet i Kreml og postlagt i Paris.

– Den annen hegemoniske perioden kan vi identifisere til årene 1965-1975 og som værende karakterisert ved den Althusserske marxistiske strukturalismen. Viktigst var her det faktum at denne perioden bryter med den tidligere teori-løshet og at den reaktualiserer Marx. En rekke jurister som N.A. Poulantzas,